

DACIA TRAIANI

Empire Roman
CONSTANTIN
TRAJAN

DEJAN STOJILJKOVIĆ

KONSTANTINOV
RASKRŠĆE

Posebno izdanje

■ Laguna ■

APPENDIX

*Boginjo raskršća, kćeri Demetrina,
Putima noćnim, putima danjim,
Što nam vladaš, vrč pun, piće smrtno,
Svrši svrni, kud krv, kaplje,
Iz grla Gorge, Zemlje čeda.*
Euripid, Jon

PRVI DEO

Ovu službu ja propovedam. Sa snagom tog Boga kao svojim saveznikom, počinjući od najudaljenijih granica okeana, ja sam ispunio nadom, jedan za drugim, sve delove sveta.

**Konstantin Veliki,
u pismu persijskom kralju Saporu I, 333. godine**

TRINAESTI APOSTOL

Flavije Valerije Konstantin jedan je od istorijskih vladara čiji su postupci odredili dalju istoriju ne samo hrišćanske Evrope, nego i nama danas znane civilizacije. Paradoksalno, mnogo je nepoznanica vezano za Konstantinov život i delo, a prva od njih odnosi se na godinu njegovog rođenja jer se ne zna tačno da li je rođen 271. ili 273. godine. Sigurno je da je Konstantin došao na svet 27. februara u Nišu (tadašnjem Naissusu), kao sin visokog rimskog oficira Konstancija Hlora i proste žene (što je veoma čudno, imajući u vidu tadašnje rimske običaje), kćeri skromnog gostioničara, Jelene, koja će kasnije postati hrišćanska svetica. Još u mladosti, Konstantin se istakao kao odvažan i sposoban vojnik prateći Galerija u pohodima na podunavske varvare. Nakon smrti oca, Konstantin je 306. godine od strane vojnika izglasan za novog avgusta. Usledile su godine sukoba oko vlasti iz kojih je Konstantin na kraju izašao kao pobednik. Ali tome je prethodio tajanstven događaj koji se zbilo 312. godine na Konstantinovom putu za Rim.

Prema Laktanciju, Konstantinu se ukazala vizija (ili je čuo glas) u snu, u noći pred bitku kod Milvijskog mosta: naloženo mu je da na štitove svojih vojnika stavi znamenje Spasitelja.

Flavije Valerije Konstantin (271/3–337)

Rafaelovi učenici: Vizija krsta, Vatikan, 1508.

Taj nebeski znak je napravljen tako što je koso napisano slovo X savijeno na gornjem kraju, čime se dobija *crux monogramica*, svojevrsna skraćenica za reč „Hrist“. Po drugoj verziji, Konstantin je na nebu, iznad sunca, ugledao svetlosni krst s natpisom „u ovom znaku pobeđićeš“ (grč. ἐν τούτῳ νικά, lat. *in hoc signo vinces*). Car nije bio siguran u značenje vizije dok ga u snu nije posetio Hrist i preporučio mu da napravi zastavu u obliku znaka viđenog na nebu i iskoristi je u bici. Sutradan, Konstantin je naredio da se iskuje vojni steg (*labarum*) s vencem na vrhu u kome su se nalazila spojena grčka slova X i P, u vidu Hristovog monograma.

Jevseviye Kesarijski, Konstantinov biograf po službenoj dužnosti, kaže da je lično video taj *labarum*, što je pûka laž jer u to vreme nije mogao ni da priđe carskom dvoru. Uopšte uzev, mnoge Jevseviyeve tvrdnje treba uzeti s rezervom, ne samo zato što nije prirodno verovati čoveku koji je bio udvorica već i zbog same činjenice da je mnoge događaje iz Konstantinove biografije pisao mnogo godina posle njihovog dešavanja.

Konstantinov lik na aversu i *labarum* s hristogramom na reversu novčića iskovanog 337. godine u Rimu

Simbol *hiro* je u poslednje vreme doživeo pravu ekspanziju. Možete ga videti svuda, a mnogi ga i pogrešno tumače jer ga je jedna desničarska organizacija u Srbiji upotrebila za vizuelno oblikovanje svog loga. Sâm simbol je i te kako prisutan na arheološkim nalazištima širom antičkog Naisa, nalazi se u bazilikama i katakombama, a Turistička organizacija grada Niša danas štampa i majice sa ovim motivom.

Značenje simbola *hiro* je prilično jednostavno i predstavlja osnovnu dogmu hrišćanstva o Bogu kao polaznoj i ishodišnoj tački svega. Na ovaj način je, u stvari, Konstantinu poručeno da je Hrist početak i kraj svega, alfa i omega.

Predstava svetaca i Hristov monogram – nekropola u Jagodin-mali, Niš

Opet, uzimanje ovog simbola nema jasan motiv jer je do sredine 4. veka uobičajeni zaštitni znak hrišćana bila riba (*ichthus*).

Nakon ovog mističnog događaja, car je odlučio da sledi Boga koji mu se ukazao: okupio je oko sebe hrišćanske sveštenike i zatražio da ga upute u Hristovu veru. Postoji i treća verzija po kojoj je car video kako se na noćnom nebu formira krst od zvezda.

Konstantin je pobedio i glavu svog takmaca Maksencija, koji se udavio u Tibru, proneo ulicama Rima. Prema legendi, nedugo nakon bitke on je u svoj rodni grad poslao škrinju čiji je sadržaj bio tajna. Pretpostavlja se da je u njoj bio mač čije je sečivo iskovan od klina kojim je Hrist proboden na krstu. Kako

je Konstantin došao u njegov posed ostaje tajna. Ova legenda dugo je raspirivala maštu svih onih koji su bili oduševljeni pričama o Longinovom koplju i Svetom gralu, a koje se dovode u tesnu vezu s mačem.

Istorija, naravno, ništa od ovoga ne pominje.

Posle toga, kao preobraćenik u hrišćanstvo, Konstantin je počeo da sređuje prilike u svom carstvu, što je podrazumevalo progon nehrišćana i uništavanje paganskih svetilišta gotovo isto onako surovo kao što su njegovi prethodnici postupali sa hrišćanima. Po proglašenju hrišćanstva za jedinu zvaničnu religiju Rimskog carstva, usledile su pljačke i pohare paganskih hramova, Apolonovog proročišta u Maloj Aziji, helenskih hramova na Atosu, Afroditinog hrama u Jerusalimu... Konstantin se ne zadržava samo na tome, on nehrišćanima oduzima posede, muči paganske sveštenike do smrti, naređuje razapinjanje čarobnjaka i gatar, pa čak i grčkih filozofa... Ovaj preokret deluje veoma čudno, naročito ako imamo u vidu da je samom Konstantinu, baš kao i njegovom ocu, poštovanje kulta Apolona bilo više nego blisko. Štaviše, imperator je 310. godine posetio Apolonovo svetilište u Granu (Galija), gde je navodno usnio san u kome mu je prorečeno da će vladati tačno trideset godina. Jevsevije je u svom stilu ispleo vence od panegirika u slavu ovog događaja, poredeći Konstantina sa Aleksandrom Velikim.

I pored svega, Konstantin nije potpuni preobraćenik. Naime, on se nije krstio, što je osnovno pri pristupanju hrišćanskoj veri. Dakle, formalno – on nije bio hrišćanin.

Ova nepobitna istorijska činjenica stvara izuzetne kontroverze.

Da li je Konstantin to namerno učinio da bi mogao pri krštenju, koje se desilo neposredno pred smrt, da primi oprost svih grehova? Pored pomenutih progona i masovnih ubistava, Konstantin 326. godine naređuje ubistvo svog sina Krispa i supruge Fauste.

Niko od istoričara nije uspeo da utvrdi zašto se Konstantin odlučio na takav jedan čin.

Mozaik s likom rečnog božanstva iz Medijane

Postoje spekulacije zasnovane na legendama koje to dovode u vezu s neobičnim događajima u njegovom rodnom gradu Naisu. Međutim, jedini valjani izvor je nezavršena pesma za koju neki tvrde da je delo ni manje ni više nego Konstantinovog sinovca Dalmacija, koji je, po stričevom naređenju, od 335. godine iz Naisa nadzirao granicu ka Dunavu. Sačuvani fragment pesme glasi:

*Konstantinova tajna, sveta tajna
kamen ispod mog jezika
bodež u mom srcu
mrak što curi iz utrobe
tamo gde sam zasekao mačem*

*Konstantinova tajna,
Konstantinov nemir*

*oči velikog Sunca
i ćutanje Jagnjeta Božjeg*

*Konstantinova tajna,
Konstantinov greh
slutnja urasla u meso
strah koji drobim u zubima...*

Prema nekim nepotvrđenim pričama, original ovog dokumenta uništen je prilikom povlačenja Vermahta iz Niša, tačnije, spaljen je sa ostalim dokumentima na Bubnju.

Dve godine kasnije Konstantin umire u blizini Nikomedi-je 22. maja 337. godine, neposredno pred početak pohoda na sasanidsku Persiju. Njegovo krštenje organizovano je u žurbi, a primio ga je iz ruke Jevsevija Nikomedijskog, koji je bio arijanac. Konstantin inače nije voleo arijance, štaviše, proganjao ih je i razapinjao na krst. Sahranjen je u Konstantinopolju (današnji Istanbul), u kriptu u kojoj je bilo još dvanaest praznih sarkofaga, i na taj način simbolički je prikazan kao trinaesti apostol.

Srpska pravoslavna crkva slavi ga 21. maja po julijanskom a 3. juna prema gregorijanskom kalendaru.

Tog dana se slavi i gradska slava Niša.

* * *

Šta je fascinantno kod Konstantina? Pa upravo to dvojstvo njegove ličnosti i njegovog delovanja i uticaja. To što je imperator uradio u pravom smislu obistinjuje onu čuvenu tezu o tome kako su čudni putevi Gospodnji i kako On svoje naume sprovodi tamo gde ih najmanje očekujemo i kroz ljude koji teško da su dostojni jedne takve misije. Tako je i jedan nehrišćanin dao najveći doprinos hrišćanstvu u njegovoj istoriji, a gotovo do kraja života ostao veran kultu Nepobedivog sunca.

Rafaelovi učenici: *Konstantinovo krštenje*, Vatikan, 1508.

Radi se o čoveku koji se priklonio religiji čija je osnovna maksima „ljubi bližnjega svog kao samoga sebe“, a koji je istovremeno bez zadržke pobio većinu svojih bliskih rođaka, čak i rođenog sina. Konstantin je svojim delima ustoličio hrišćanstvo kao jednu od vodećih svetskih religija, koja je u potonjim vekovima iznedrila jednog svetog Avgustina, svetog Savu, svetog Patrika, a s druge strane, odmah po njegovoj smrti, njegovi su se potomci međusobno poklali oko toga ko će naslediti carski tron.

To nije ništa novo i ništa čudno kada je u pitanju istorija hrišćanstva, jer u samoj njegovoj biti jeste taj put od greha ka iskupljenju, od bogohuljenja ka posvećenju, od Savla do Pavla... Konstantin je prešao tu strmu stazu i na čudesan način, vođen nekom jačom silom, uspeo da postane verovatno jedan od najzaslužnijih za to što je hrišćanstvo danas jedna od najdominantnijih religija u svetu, štaviše, pitanje je da li bi danas bilo hrišćanstva i hrišćana da nije bilo Konstantina Velikog i da li bi Evropa kakvu danas znamo, sa svojom istorijom, civilizacijskim dostignućima i vrednostima uopšte, bila ono što jeste da temelje tih vrednosti nije postavio upravo ovaj veliki državnik rođen u Nišu.